

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svitlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj **VIII.**

V sredo 10. maliga travna (aprila) 1850.

List **15.**

Nekteri nar imenitništ pripomočki za povzdigo kmetijstva.

Je kmetovavec skerbel za pomnoženje živinske klaje in gnojá, mora potem še posebno skrbeti, de ima vedno velik kup gnojá v gnojni jami.

Ozrímo se, kar gospodarstvo z gnojem zadéne, po nemških, slovanskih in ogerskih kmetijah, in kmalo se bomo prepričali, de v teh deželah večí del kmetovavcov še nima praviga zapopadka od visoke vrednosti gnojá, ki je podloga vsiga kmetovanja — prava zlata ruda.

Žalostno, pa vunder resnično oponašanje!

Večimu delu kmetovavcov ni gnoj nič družiga, kakor soderga, ki se mora iz hleva spraviti, kader ga je preveč v njem, de pride na gnojiše pod kap in na sonce; de iz njega izteče vsa gnojnice, ki je za rastljine to, kar je vino za slabiga človeka; de družiga nič ne ostane v njem, kakor suha slama in dračje, katero svojo poslednjo moč še s tem zgubi, de se na njive v majhnih kupcih navozi in velikrat po več tednov ležati pusti, de vsa njegova moč v podnebje zgine, namest de bi se berž po njivi enakomerno raztrosil in plitvo podoral.

Kdor že mora gnoj po zimi na njivo peljati, naj ga skida saj na velike kupe, de skozi in skozi ne premérzne in svoje moči ne zgubi.

Pri plitvi zemlji s pešeno podlago raztrosi gnoj po njivi in pusti ga ležati, dokler ne seješ; zakaj če ga podôrješ in še le veliko pozneje seješ, se bo iz gnojá ocedila nar rodovitniši mast v pesek, in zguba je velika.

Kdor hoče domá z gnojem prav ravnati, naj dela takóle, kakor skušnja in dobra kmetijska vednost uči:

Na dvoru ali kjer je scer pripraven prostor (ne pod kapam, ali kamor celi dan sonce pripeka temuč bolj pod senco), si napravi gnojno jamo, k večimu 2 sežnja (klaftri) globoko, katero po stranéh dobro zadelaj, na dnu pa z ilovco terdó zatolči, ki ne spusti gnojnice skozi.

Je gnojna jama napravljena, naméči nekoliko perstí, kakoršne koli, posebno pa blata iz grabnov ali iz kakošne mlake ali pa ruše v njo, in kidaj potem od tedna do tedna hlevni gnoj v njo, dokler ni polna.

Takó nakopičen gnoj pokrij spet s perstjo, na katero, kakor poprej, gnojá nakidaj.

Perst se napije tako gnojnice, in je posebno za senožeti kaj dober gnoj!

Hočeš moč hlevniga gnojá še povikšati, in, ko to storiš, tudi amonjakov smrad v hlevu odpraviti ali saj pomanjšati, potresi včasih gnoj v hlevu z gipsam, ali ga poškropi z hudičevim oljem (Vitriolölhl), ki je z vodó zmešano, de ni prehudo. Gips ali hudičevo olje, ki se sprimeta z amonjakom, to je, s tisto rečjó, koja v hlevu smerdí, napravita, de rodovitni amonjakovec ne

more iz gnojá zbežati, ampak de v njem ostane. Tako se doseže z majhno rečjó dvojni dobiček: Gnoj ostane rodovitniši, in smrad v hlevu ne škodje živini.

Tam pa, kjer kmetovavci niso v stanu, dovelj persti med gnoj na gnojnim kupu razgerniti, najkup takó napravijo, de v sredi kupa luknja ostane, v katero se od časa do časa gnojnice vlije, de se je gnojni kup počasama skoz in skoz napije. Dobro je pri tem ravnanju tudi nekoliko hudičeviga olja gnojnici priliti, preden se v luknjo gnojniga kupa vlije.

(Konec sledí.)

Lahák pomoček gosence pokončati.

Spet smo brali od mjileníce ali žajfence, de je gotov pomoček, gosence pokončati. Nek kmetijski časopis pravi: Pobiranje gosenc z dreves je zamudno delo in tudi se pri tem delu veliko mladík pokonča. Nar hitrejši in nar ložji pomoček je žajfenca, to je, navadna žajfa za perilo se raztopí v merzli vodi. Za 20 krajc. žajfe je dovelj, več sto gosenc pokončati. Žajfenca se zjutraj in zvečer z ročno brizglo na drevésa brizgla, kjer so gosencne gnjezda. Žajfenca je hud strup za gosence. — Takó priporočujejo nekatere skušnje žajfenco — prav bi bilo, de bi se ta pomoček tudi pri nas na več krajih poskusil, in de bi nam kmetovavci po tem svoje skušnje na znanje dali.

Od oprostenja zemljiš

na daije.

Ukaz ministerstva od 13. septembra 1849, §. 5. čerka d, pravi: de vse pravice gruntnih gospósk zastran predkupovanja nehajo brez odškodovanja.

Veči del so bile te pravice pri mitnih gruntih v navadi; pa že patent 31. marca 1788 jih je overgel, kér po tem patentu grajšine niso sméle gruntov spet nazaj vzeti, kader so rodovi pomérli, na kterih števílo so jim bili mitni grunti v užitek dani, ampak óne so bile zavezane, take grunte drugim prepustiti, ali — kakor se sploh govori — kaufertne storiti.

Mitni grunti so po §. 12. ukaza 12. septembra 1849 v last sedanjim posestnikom izročeni; kakošno plačilo pa bojo gruntnim gospóskam za nje dali, bo ob kratkim od ministerstva razloženo, kér mu je Ljubljanska komisija v ti zadevi že predlog predložila.

Na dalje razloči pričijoči §. pod čerko e in f, de vse odrajtvila, ktere so podložni grajšinam zavoljo oskerbníštva deželskih sodnij (Landgerichte) in zavoljo oskerbníštva sodnih in politíških opravil dajali, brez odškodovanja nehajo.

Imenovani ukaz oznani v §. 5. pod čerkama e in f sledeče odrajtvila, ktere imajo brez odškodovanja ne-

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj VIII.

V sredo 24. maliga travna (aprila) 1850.

List 17.

Nekteri nar imenitniši pripomočki za povzdigo kmetijstva.

(Konec.)

De se senožeti naglo pripravijo v boljši stan, je potreba, de se kmetovavec posluži gnojnice. V ta namen naj se spravlja gnojnica iz govejih hlevov v pripravne čebre ali kadi, ki naj stojé blizo hleva; naj se verže še nekoliko kravjeka vmes, in vode prilije.

Se začno mehurčki poverh gnojnice v kadi delati, naj se v vsako kad nokoliko hudičeviga olja (Vitrölöhl) prilije in vse naj se večkrat dobro premeša.

Po ti poti bo dobil kmetovavec gnoj, s katerim bo lahko z mogočnimi čerkami po senožeti zapisal: Lejte veliko moč gnojnice! kakor je nekdanj slavni Franklin*) z gipsam na deteljšu storil.

Človeškiga blata ne more kmetovavec boljši porabiti, kakor če ga pridéne goveji gnojnici; tode takrat mora veliko več vode priliti, in scer toliko, de na 1 del gnojá 6 delov vode pride, scer je gnojnica prehuda.

De naj bo gnojniše s streho pokrito, ali saj pod drevesno senco, ali scer na senčnim kraju, že vsak umen kmetovavec sam vé.

To ravnanje sploh ne potrebuje nobene učenosti; če so se ga kmetovavci na Laškem, v Belgii in v Švajcu v svoj prid naučili, se ga bojo mende tudi Nemci, Slovani in Ogri privadili v svoj velik dobiček.

Ko si je kmetovavec s pridnim in umnim ravnanjem več gnojá pridobil, bo s pomnoženo živinsko klajo kmalo tudi svojo živino poboljšal in pomnožil.

De se pa to hitrejši zgodí, naj si kupi kmetovavec dobrih krav domačiga (ni treba ptujiga) pleména; naj odloči njih teleta za pléme, ktere pa naj pusti nar menj 6 tednov sesati; vsaki dan naj jih spustí kolikor je moč iz hleva na dobri zrak; dokler telica ni popolnoma dve léti stara, naj se ne pustí po pleménu iti; na snažnost hleva in živine naj se pazljivo gleda.

Takó bo pripravil svojo živino v malo létih na tak dober stan, de si boljšiga vošiti ne bo mogel!

Kdor si razun teh pripomočkov še omisli nektero dobro poterjeno orodje za obdelovanje poljá,**) —

*) Slavni Franklin je, kmete podučiti, kakšno moč ima gips za deteljo, nalaš gipsa po deteljšu tako potresel, kakor se čerke na popirju pišejo — in vsi memo gredoči ljudje so se čudili, ko so vidili po tem na tistih krajih, kjer je deteljše v podobi čerk ali písménk z gipsam potresal, veliko visokeji, gosteji in košato deteljo tamnejši farbe rasti, takó de so se na njivi gipsane písmenke »to je gips naredil« še od dalje lahko brale. Enako skušnjo zna tudi vsak z imenovano gnojnico po senožeti storiti, prepričati se njene velike moči.

**) Poterjeniga poljskiga orodja ni veliko, in ga bomo po objubi o svojim času v podobah Novicam priložili.

Vred.

kdor svoje njive za jaro žito o jeseni globoko orje, perst z gnojem zrahlja, njive čisto obdeluje, zgodej séje, sémena po nepotrebno ne zametuje, pa tudi prepičlo ne seje, setev povalí; kdor ne odlašá košnje sená tako dolgo, de se trava na senožetih že pri koreninah sušiti začne, ampak jo kositi da, kader začénja cvesti, — kdor skerbi, de se domú spravljená klaja ne spridi in po hlevni soparci ne popači, — kdor med krompir bob, med turšico pertlični fižol in buče sadí, med ječmen korenje seje, — kdor s svojimi posli prijazno ravná, zgodej vstane, je sam povsod pričijoč, de vse ogleda in sam zapoveduje, zraven tega pa svoje oči in sercé večkrat k očetu nebes in zemlje povzdigne, ki vsim sadežem rast dodelí — ta je umen in srečen gospodár, je nar lepši izgled drugim, je v prid in čast domovini, čeravno je v borni kmečki jopi!

Ljubi kmetovavci! ne hrepeníte le po novih sadežih, po novih živinskih pleménih, po novim gnoju, le po novih mašinah — ampak poprimite se le umniga kmetovanja, poslušajte poduke, ki jih je skušnja poterdila, ne deržite se terdovratno starih šeg, ki se ne opirajo na umno ravnanje, — pojte s časam naprej, in kmalo boje vaše kmetije v veliko boljšim stanu!

Po nemškim Dr. Hlubeka.

Ktere opravke je krajnska deželna komisija za odvezo zemljiš o poslednjih kvatrih dokončala:

V 5. listu létašnjih „Novic“ so bili opravi krajnske deželne komisije, ki je za izpeljanje zemljišne odveze postavljena, noter do začetka létašnjiga léta oznanjeni. V 6. listu „Ljubljanskiga časnika“ pa je razglasilo predsedništvo imenovane komisije dela, ki so bile od noviga léta noter do zdaj storjene. De v „Novicah“ začetiga oznanila ne pretergamo, vzamemo iz poslednjiga komisijniga oglasa nar imenitniši reči.

Vikši deželna komisija oznani, de je svoje opravke takó dalječ dognala, de se bojo zdej zaporedama zamogle distriktne komisije osnovati, takó de se bojo dela za gruntno odvezo zdaj brez zadržka po celi deželi začele. Distriktnih komisij bo za celo Krajnsko deželo 10; 3 teh komisij, namreč v Postojni, v Novim mestu in v Krajnju, so svoje opravila že pričele,*), drugih 7 komisij pa bo tudi potem berž svoje dela začelo, ko bo toliko oglasov nekdanjih gruntnih in desetinskih gospósk pri deželni komisii vpoloženih, de bo imela vsaka distriktna komisija dovolj dela.

Distriktne komisije bojo imele trojno opravilo. Pervič morajo vse oglase, ktere vpravičeni, to je nekdanje gruntne in desetinske gospóske, deželni komisii za obravnanje predložijo, natanjko pregledati in

*) Ravno zdej je že tudi 4. distriktna komisija, v Radoljci, postavljena.